

MÕTLEMA PANEV REISIKIRI

Janika Kronberg. Rännud kuue teejuhiga. Tallinn: GoGroup, 2013. 247 lk.

2013. aasta parimaks reisiraamatuks tunnistatud Janika Kronbergi „Rännud kuue teejuhiga” on teiste tänapäeva reisikirjadega võrreldes ebatavaline ja originaalne raamat. Juba kogumiku eessõnas lubab autor distantseerumist tavapärasest „Maailm ja mõnda” või „Minu” sarja formaadist ja kõneleb oma armastusest kirjanduse ja reisimise vastu, kuigi esimene neist meeldib talle rohkem. Sellest lähtubki raamatu omapära: reisile ei lähe ainult Janika Kronberg, vaid ka eesti kirjandusklassikasse kuuluvad autorid, tema reisieelkäijad, keda ta nimetab oma raamatus giidideks ja kelle reisitekstid suuresti panevad paika tema liikumise nii geograafilise kui ka mõttelise trajektoori. Need on Friedebert Tuglas, Eduard Vilde, Karl Ristikivi, Ivar Grünthal, Henrik Visnapuu ja Karl Ast-Rumor, kelle kõigi siluette võib silmitseda raamatu tagakaanel.

Oma meetodist kirjutab Kronberg, et ta tahaks „faktide vahele jäävat ruumi täita võimalikult tõepärase ja usutava kujutlusega ning pikkida sekka omaenda muljeid, mööndes samas ületamatut ajavahet ja saavutamatu samastumist” (lk 149). Seal, kus teised haaravad tavalise, kuulsaid vaatamisväärsusi kirjeldava reisijuhi, lehitseb autor varem ilmunud klassikute reisikirju ja taasavastab nii enda kui ka lugeja jaoks nende elamusi ja kogemusi kas kauges Indias või Tseilonil, Krim-

mis või Roomas, Brasiilias või Kreekas. „Rändudes” avaneb väga lai ja värvi- kas pilt erinevatest asulatest, teedest ja inimestest, kuid kõiki neid geograafilisi punkte ja sihte ühendab kindel soov intuiitiivselt tunnetada kas Tuglase, Vilde või Visnapuu reisimõttemaailma, kogeda – nii idealistlikult kui see ka ei kõlaks! – sarnaseid reisimuljeid, küll pidades silmas ajaloolist distantsi. Kronbergi reisid muutuvad selles kontekstis viljakaks kirjanduslikuks eksperimendiks, mille koostisosadeks võib pidada kirjandusloolist välitööd (eri dokumentide või siis eesti kirjanikke tundnud inimeste otsimist), põhimõtet käia valitud autorite radadel, külastada kas nende elu või loominguga seotud paiku ja soovi kirjanduslikult reflekteerida oma kogetud elamusi. Tulemuseks on tõesti väga hariv lugemine, kus on ohtralt erinevaid reisi- ja luuletsitaate, eluloolisi kirjeldusi ühe või teise mehe elust ja isegi kirjandusloolisi avastusi.

Tekib lausa väike oht, et autori enda isiksus võiks sattuda klassikute auväärsuse varju, kuid õnneks seda siiski ei juhtu. Põhjuseks on see tore asjaolu, et Kronberg pole võtnud oma reisiuuringel abiks mitte kuiva teooriat, vaid just isikliku kogemuse, emotsioonid, rõõmud, hirmud, väsimuse, kõik selle, mis teeb iga reisikirja subjektiivselt omapäraseks ja lugeja jaoks nauditavaks. Nii sünnib tekst, mis ühendab endas väga erinevaid traditsioone ja oskusi: nii emotsionaalse kirjandusajaloolise reisirekonstruktsiooni sellest, kuidas Ast käis Indias ja Visnapuu elas Ameerikas, kui ka igati loomuliku tänapäe-

va ja mineviku võrdluse. Autor ei kiitle oma erudeeritusega, vaid on lugejaga avatud ja siiras ning tahab, et see saaks tunda kas või väikest kübekest tema kogetud meeoludest ja avastustest, või siis kiinduks tema valitud reisigiididesse veelgi enam. Seda saab nimetada „Rändude” üheks kõige sümpaatsemaks iseloomujooneks.

Kirjandusajaloolises mõttes läheb Kronbergi reisikiri välja ammuse *Grand Tour*’i reisitraditsioonini. „Giid” on öieti turismipraktika poolt liiga soditud ja pealiskaudne sõna, kui tahame kirjeldata autori ja tema valitud eeskujude suhet. Pigem võiksime öelda, et Vilde ja Ristikivi sarnanevad nende haritud vanemate juhtidega, kes jagasid noortele *Grand Tour*’i vältel asjalikku nõu ning õpetasid nägema ja hindama erinevate väärtuste ilu. Aga Kronbergi reisid viitavad kindlasti veel ka ilmalikule kirjanduspalverännakute traditsioonile. Varasematel sajanditel käidi vaatamas Rousseau tegelastega seotud paiku ja peatuti Lawrence Sterne’i kirjeldatud võorastemajas: nii ka meie kaasaegne käib Cecilia Metella hauakambrit vaatamas, jälitab Ristikivi Kasparit või siis loeb Astilt, missugust võorastemaja tuleks Colombos eelistada. Nii muutub reisikiri mitmetasemeliseks elamuseks: reisib „Rändude” autor, reisivad tema tsiteeritud suured sulemehed, reisivad nende ilukirjanduslikud tegelased, lõpuks reisib – küll mentaalselt – ka lugeja.

Reisikiri on omataoline mosaiikžanr, kus võib kirjutada põhimõtteliselt kõigest. Kui mõned reisitekstid veel veidi meenutavad kirjandusloolisi konspekte ja on kuivemad, saab raamat kusa-

gil keskpaigas hoo sisse ning autori „mina” pakub lugejale sama palju toremaid elamusi ja huvitavaid seiku nagu tekstid XX sajandi alguse reisimeeste sulest. Nagu ka nemad, tunneb Kronberg soovi otsida kõigepealt ehedust, viisakalt, aga järjekindlalt eemalduda suurematest turismiradadest ja peenest mugavustest. Tema sooviks on astuda templitesse paljajalu, mitte nagu mõned tigidad turistidest vanaprouad, kes üritavad sinna tungida sokkides, ja katsuda iga maa pinda oma nahaga. See soov eheduse järele paneb autorilt küsima, kas just tema jaoks tantsinud veedad on tõesti näidanud oma tõelist riitust või oli see siiski turistide jaoks mõeldud *show*. Või kui mõelda oma ja võõra möödapääsmatule barjäärile, meenub omamoodi raamatu kulminatsioonina mõjuv seik, kuidas politseinik takistab autoril minna luksusliku turistide ala juurde, sest too ei meenuta enam uhket eurooplasest reisijat, vaid näeb välja nagu pärismaalane. Just selliste ilmekate ja tabavate detailide kaudu tunnetame mineviku ja tänapäeva katkematut seost ja õpime vaatama asju veidi teistmoodi, või nagu kirjutab autor ise: „sellistest piasasjadest moodustub kultuuriloo kude, võrk, mis ümbritseb meie igapäevast elu. Tavaliselt me sellele ju ei mõtle, aga mõni äratundmine eriti vanades kultuurmaades tabab meid ootamatult” (lk 149).

Janika Kronbergi reisikirja põhiteeneks ongi see, et teos paneb meid mõtlema ja ära tundma nii eesti reisiklassikat kui ka maailma enese ümber.

BORIS VEIZENEN